

М А С С А Л Ы Г
БОЛДУРАР ДЭЭШ

2-ги арын. 1985 ч. ноябрь 13

БҮГҮ КИЖИЛЕРНИҢ ЧҮРЕКТЕРИНДЕ

ЛУСАКА. СЭКП-нің болгаш Совет күүрүениң тайбыңга ынак политикасын делегейниң бүгү кижилери чүрөөниң хаймында дөткөп турар деп, Муруу Африка-ның Национал африка конгрессинин (АНК) чингине секретары А. Нэо медеттеди. Совет тайбың чутула инициативалары Вашингтонго болгаш НАТО-нуң уурутулазын херекке алабай турарына сепкилсиз коммун турар деп, СЭТА-ның корреспондентинге ол чуталаан. СЭТА-ның улестерин АКШ эдерген болза, аярулук халаттын айымды агымдан ыракта чавыс турар ийик. Женевага додй деңгеле болур совет-америк ужуражыкынын оша чутула ужурудузун А. Нэо медеттеди. Ужуражыкыны эки түнөөдөрлүг болурун кизи төрөтөтөн маан турар. Боо-чепсектерин өндөрө бүүрүшкүнуң кычытырбазыне уланган совет инициативаларын АКШ чогулгалы көр болза, ужуражыкыны эки түнөөдөрлүг депин ая болур.

АНК-ның чингине секретары Африканың Муруу чүгүте байдалга база доктаган. Бизде сөөк-жыгыл көр өзү-чүрүм ханы кырыска таваржы турар. АНК-ның, Муруу-Африка коммунисттиктин, дейкоратты өскө-даа организациаларын баштап турары хосталгалы демисел чыйгыш чокка улам-на калбарып турар деп, ол айткан.

«Сут-Хөл» совхозтун ажилчыны. Адам уругу божаан болгаш кижизиктен нени «Иениң медалы» медалдың I чергези-биле Зоя Даржаева Сат — Кара-Чыраа суурда асли-саттын ажилчыны. Беш уругу божаан болгаш кижизиктен нени «Иениң медалы» медалдың II чергези-биле Зоя Чигжитеева Ондар — Кара-Чыраа суурда библиотеканың библиотеканы.

ТЕС-ХЕМ РАЙОНДАН Сес уругу божаан болгаш кижизиктен нени «Иениң медалы» орденниң II чергези-биле Кара-кыс Борбай-ооловна Дуң-Сагаан — Самагалдай суурда № 2 асли-саттын ажилчыны. Адам уругу божаан болгаш кижизиктен нени «Иениң медалы» медалдың I чергези-биле Урана Сүдүмовна Быргинай — «О. Шынаа» совхозтун ажилчыны. Долзат Чүктэровна Кокуу — Шуурмак суурда өг-бүлө ээси.

Беш уругу божаан болгаш кижизиктен нени «Иениң медалы» медалдың II чергези-биле Чалзынма Сатова Чан-Зынама — Баян-Кол суурда өг-бүлө ээси. Беш уругу божаан болгаш кижизиктен нени «Иениң медалы» медалдың II чергези-биле Адын-Белек Сувановна Аймыр — «Кара-Хаа» совхозтун ажилчыны. Чалзынма Хажыпасаева Бай-Кара — «Х. Улуг хурал» совхозтун ажилчыны. Нина Сандай-ооловна Куулар — «Шамбалыг» совхозтун ажилчыны.

Галина Тимеевна Олак — Черби суурда өг-бүлө ээси. Дина Ходалыкова Хүдүж — «Х. Улуг хурал» совхозтун ажилчыны. БИН-ХЕМ РАЙОНДАН Адам уругу божаан болгаш кижизиктен нени «Иениң медалы» медалдың I чергези-биле Долбай Сандыкова Денди — «Саан» совхозтун ажилчыны. Толжмаа Харалжеевна Мартынов — «Эрбек» совхозтун ажилчыны. Беш уругу божаан болгаш кижизиктен нени «Иениң медалы» медалдың II чергези-биле Любовь Викторовна Дорони — Туран хоорайда улутуру комбинатының бухгалтери.

Галина Салчакова Май-Жынай — «Саян» совхозтун ажилчыны. Зоя Мадиевна Монгуш — «Кызыл тараачы» совхозтун асли-саттын кижизиктен башкысы. Наталья Лактева Оюн — «Кызыл тараачы» совхозтун ажилчыны. Татьяна Салчакова Оюн — «Эрбек» совхозтун ажилчыны. СҮТ-ХӨЛ РАЙОНДАН Тос уругу божаан болгаш кижизиктен нени «Иениң медалы» орденниң I чергези-биле Дамзы Кончукова Ходалы — «Алдан Мадыр» совхозтун ажилчыны. Сес уругу божаан болгаш кижизиктен нени «Иениң медалы» орденниң II чергези-биле Чучук Доржуева Монгуш

Тыва АССР-ниң Дээди Тыва АССР-ниң Дээди Кызмат Коорай. 1985 чылдың октябрь 29.

Совелияң Президиумунун Даргазы Ч. Д. ОНДАР. Совелияң Президиумунун Секретары Н. БОЙДУ.

АРАГА ИШПЕС ЧӨРҮК — АМЫДЫРАЛДЫҢ НЕГЕЛДЕГИ 1985 чылдың чартык чымынның түнөөдөрлүг турар хурал июль он үшкө «Мөгөн-Бүрөн» совхозка өртөр деп бригадир чарал кылган. Почта-биле откытка келген. Номчун көрүмү, комсомолчу кудаже чалаага болган. «Бо ажил үезинде» деп бөдөлдү өг-бүлө дугурушкан, баар кылдар шиттирлеп адымыс.

Арагалар чорук-биле демисел күштөгөн соода, чамды кижилерин хууштен ажал-жеренге хамаарылган аракы-ла көздүрү өскөргөн. Мурунда шала чамдык ажалдан хоорду боор, чамдык биче дымзын берген чорукчу кижилерин бөзүн болады бергенин эскерип чорукчулар апарган мен. «Мөгөн-Бүрөн» совхозтун № 1 хой-бигадаа хой кыргылаа-зы моон мурунда чылдар-да 12—15 ажил хүнүнү иштинде чорукчу турган болза, бо чымын — тос ажил хүнүн дугурунда бүрүн доо-аукуп. Ажалдан шын орга-

КОММУНИСТЕР ЧУГААЛАЖЫП ТУРАР

ПРАГА. СЭТА-ның көрр. В. Ржевскийниң дамчытканы болза: Чехословакияны Компартия болурун XVII съездинде белеткедиң чутула үезинде кирипкен. Партия эге организациаларында өткөт-соңгулалыг хуралдар өткөдү. Эрткен чылда ажалдың түнөөдөрлүг коммунисттер уйдурп, сөзгөдө чедир арткай алаары шиттирлеп алаар сорулгаларын ылава-лап, тодоройжымын турар. ЧКП ТК-ның партияның ээлеген шугуагына белеткедиң чутула үезинде ажал-чоруктугун сайыраңгайжыларын хем чегерин айткан. Эрткен чылда Пленумунуң документи-

лери боттук болгаш ажалды ишчи чугаалажылаа уйдур-леп болур. Остравада К. Готвальд аттыг металлургия болгаш машина туудуучу комбинатынын, «Лемакс» шахтанын, Велешинде «Югострой» каттыжыкынын партия эге организациаларына болгаш хуралдарга коммунисттер бүүдүргө курлавыларын улам иденкей ажаллаарын эргек-чөк чугаалажылаа ажал-чоруктугун сайыраңгайжыларын хем чегерин айткан. Эрткен чылда Пленумунуң документи-

лери боттук болгаш ажалды ишчи чугаалажылаа уйдур-леп болур. Остравада К. Готвальд аттыг металлургия болгаш машина туудуучу комбинатынын, «Лемакс» шахтанын, Велешинде «Югострой» каттыжыкынын партия эге организациаларына болгаш хуралдарга коммунисттер бүүдүргө курлавыларын улам иденкей ажаллаарын эргек-чөк чугаалажылаа ажал-чоруктугун сайыраңгайжыларын хем чегерин айткан. Эрткен чылда Пленумунуң документи-

лери боттук болгаш ажалды ишчи чугаалажылаа уйдур-леп болур. Остравада К. Готвальд аттыг металлургия болгаш машина туудуучу комбинатынын, «Лемакс» шахтанын, Велешинде «Югострой» каттыжыкынын партия эге организациаларына болгаш хуралдарга коммунисттер бүүдүргө курлавыларын улам иденкей ажаллаарын эргек-чөк чугаалажылаа ажал-чоруктугун сайыраңгайжыларын хем чегерин айткан. Эрткен чылда Пленумунуң документи-

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ДУЗАЛАП ТУРАР

БУДАПЕШТ. СЭТА-ның көрр. Иванотун дамчытканы болза: интервалдыг скемалар бүүдүргө — тускайжытканында «Микроэлектроника» комбинаты дөриг-херекселерин Совет Эвилелинде алган автоматтыг шугуу элтеди. Ону ажалгалга киргени-биле «Микроэлектроника» комбинаты күчүзү барык 20 хуу өскөн. Ол дөргө Венгрия Уаус Республикасының электротуудуучу кылып у-

дүрер чуртта эң улау бүүдүргө апарган. Совет Эвилелинде коллетер-биле кады ажалдажылаа сөөгү чылдарда комбинаттың ажал-чоруктугун дика улау чегерле тодорай келген деп, бүүдүргөниң чингине директору М. Шандор СЭТА-ның корреспондентинге интервьюга чуталаан. Совет бүүдүргөлеринин «специалисттер-биле демик хөдөлүп турарымын» ачымында кы-

лып уйдурп турар продукцияны чүгө хемчазыла улааттар, оң шыныар экижилер эвес, харын асоортиментин калбартып артык база алган бис. Бистин кылып уйдурп бөлүрлерини, кезектерини болгаш дерилгелерини бөгүн даштыкка, бирги элчегде Экономикти Дузалажылаа Чевелиниң кежигүнери чурттарда эки билер. Ынчал-азок кол чатыкчыларын совет өңүктөр болуп арты-

шаан. Чүгө бо чымын бөзүн СССР-же 20 ажил миллион рублдың продукцияны чорудуп бөр бис. Электроника вектр экономиканың эң шалпын хөгүдө-дөй алдырының бирөөн апарган. Чүгө амы беш чыл дашканын чылдарында бөзүн электрон-санаалга машиналарын, роботтехника кылыгы-рын чөгүдөй тургузарына болгаш бүүдүргөниң күрүнө 200 миллион форинт акшын берген.

КОММУНИСТЕРНИҢ ТУРУШ-БОДАЛЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз коммунисттиктин партия ажилчы чинаарың өргө-ажытка-рык камгалаар дөш демисел уламчылдар деп дөш шиттирлеп тура-сорулук болгаш чурттуң таваржы бергени экономикти улау бергези коммунист ажил эртерине ажил чокталышынын өңүдүрүлгө болгаш ажалды чинаарың камгалаары социалдык кудулажыкын социалдык улаанга сепкилсиз коммун турар деп, ФКП-ның Чингине секретары Жорж Марше медөйе санын-да үер «Кураал дод-маны» журналга берген интервьюга медеттеди.

Амгы үениң Франция-зынның таваржы берген ажилчыларды улау дөш чегеринде чазак бөлүктөрүн чорудуп турары «шын камгалаа» политикамын уламчылдар болганын, ол политика күш-ажыкты чонун эрге-ажыктарын дөш көрүмү, чурттуң эң баваан өг-бүлөлөрүн негелдери хандыраары уланган деп, ол медеттеди. Ажал-коч-чалар сүргөн, сөөгү улаа калпалдары даш-тыкка улау сөөгү тур болгаш бүүдүргө-нү кызыры амыа өскөн, ол чорук «артык кижилер» армияныкы камгалаарында

даа артык өзөргө чедирген. Эрткен коммунист депинде-лиң чедиркиниң амы Францида кижилерин чазак чорутууга эвес, харын кедергей хой ажал-коччаларын улам эстүрүп алдырып ажаллаа турар деп, ФКП-ның Чингине секретары ошол медеттеди. Билги ажалды улаанга калпалдары улаанга, кижиниң демократтыг хосталгаларын болгаш эргек-чөк чугаалажылаа ажал-чоруктугун сайыраңгайжыларын хем чегерин айткан. Эрткен чылда Пленумунуң документи-

кал, болурун хуураагыны быгылаар, ажалды чинаарың эң калба массаларын сыйып калыптар талла-биле идеялык ажалды чорудуп турар. ФКП-ның калпалдары дөш бадалары — социал чептүгү чорук дөш, социал-экономика депинде дөш бадалар дөш ош. Улау камгалаары ажал-чоруктугун улау чалышкан чок чалышкан элтип, шугуру демисел сонал чалаа ажалышканын камгалаарын бистин тикелгестини түнөөдөрлүг кылып көрүп, турар бис деп, француз коммунисттерин улауручугу айткан.

«Буракуминерге» — ортаагы чус чыла-ла «бамдыраңгар» кастазыны салгалычларына тургускан хой муңгет суурларын кырында кызыл туңг болгаш транспарантылар хамааты өргөдөр дөш демисел бир ай дугуруда бүгү Японияны ажалчы чинаары кыргыны келген. Японияныкы ол хамаатыларын ылай көр чорукка улау инти национал маршын эгелде дуга-йында туңг болгаш транспарантылар медеттеди. Улауламышкы маршын кижикчилери (чурукта) үш кол-она болуп алган, чурттуң деңгээрин

таварал, Токко хоорайга улут минти-ге киришкен. Уш миллион «буракуминерниң» дөш өргөниң дугаиында тускай хойлу хулау алыр дугаиында негелден минтинин кижикчилери дөш. Ол негелден Японияныкы кол профсоюзтун, Социалдык партия база дөш. Японияныкы эң ады телелекчилерге немеле ажалдаар чегерин бүүдүргө, өөргөдө ола-тарын өөргөдө чегеринге тургузары минтинин кижикчилери чазакта негелден.

«Буракуминерге» — ортаагы чус чыла-ла «бамдыраңгар» кастазыны салгалычларына тургускан хой муңгет суурларын кырында кызыл туңг болгаш транспарантылар хамааты өргөдөр дөш демисел бир ай дугуруда бүгү Японияны ажалчы чинаары кыргыны келген. Японияныкы ол хамаатыларын ылай көр чорукка улау инти национал маршын эгелде дуга-йында туңг болгаш транспарантылар медеттеди. Улауламышкы маршын кижикчилери (чурукта) үш кол-она болуп алган, чурттуң деңгээрин

ЧОННУҢ ХӨЙ НУРУУЗУНУҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА ЧӨРҮШКЕК

ГААГА. (СЭТА). АКШ-тын болгаш НАТО-нуң талазын-ла күштүгү ийишкыни Нидерландларын чазак дүжү берген болгаш чурттуң деңгээринге америк аярулук 48 «томагак» ракеталарын тургузар дугаиында шиттирпн хулау алган. Христиан демократтарын болгаш барын элдегид либералдык кабинетинин ол базым оппозициялык полити-тиктин бөлүктөр, чурттуң калба хөй-интиш ажалдык чатыртып кылдыр санаан. Ол базым чавырышкынын болгаш боо-чепсектерин өндөрө бүүдүргө кызыраары-нык хөргө хоралыг болуп турар. Голландияныкы чонуну эң хөй нуруузуун негелден ол чурттуң чазак херекке алабай. Политикти хөй партияларын, профсоюздар болгаш хөй-инти каттыжыкынын болгаш бөзүн алаар алыра, чурттуң чонуну эң хөй нурууу америк ая-ролук ракеталарын Голландияныкы деңгээринге тургу-зынга шыгыны улауларын турар. Ажалдык базымны кы-лырына ойталаары чазакты кылтырган ажал чазала-ры барык дөш миллион голландияныкы Компартияны чазакты улау чатыртып деп санаан. Чурттуң чонуну калба массаларын санал-опалин чазакты херекке ала-баанын дугаиында чутуа болуп турар деп, НКП медеттеди.

Америк аярулук ракеталарын чурттуң деңгээринге эк-кеп тургузарына шыгыны улауламышкынын чыкаалары Нидерландларын улау бугу хоорайларына болган. Чазактын хулау алган шиттирпн Голландияныкы бүрүн эргезинге чөрүшкө болуп турар деп, чурттуң демократтыг хөй-интиш санал турар. 100 муң ажил студенттер бол-гаш школачылар кичөөдөрлөрүн соксаткан, кудумчуларга чыкаалган.

Америк аярулук «томагак» ракеталарга улау демисел тургузулгөни бүрүн шиттирпн дайында улау шим-чезинке кирип турар организациалар ийергелерин чурт-туң деңгээринге экеп тургузар дугаиында Голландия-нык чазактын шиттирпн «Либерассон» солун дыматкы болгаш В. Любберст кабинетинин ол базым голландия-ларын хөй нуруузуун улау улауламышкынын болдур-ган деп бөзөгөн.

Америк аярулук «томагак» ракеталарга улау демисел тургузулгөни бүрүн шиттирпн дайында улау шим-чезинке кирип турар организациалар ийергелерин чурт-туң деңгээринге экеп тургузар дугаиында Голландия-нык чазактын шиттирпн «Либерассон» солун дыматкы болгаш В. Любберст кабинетинин ол базым голландия-ларын хөй нуруузуун улау улауламышкынын болдур-ган деп бөзөгөн.

НЬЮ-ЙОРК. Эрге-чавыр-галарын медел кылган бүүдүргө-ажыкыны-биле ам сес чыл дугуруда кара-ба-жында хураагында Леонард Пелтиерин өөрү бол-гаш талаалычлары ош амы-тыны дөш аажок са-гыш човал турар. Сонгу Американың үндөзүн турт-такчыларын өргөдөр

ПЕЛТИЕРНИҢ АМЫ-ТЫНЫ АЙЫЛДА

дөш мадырлыг демиселчн Спрингфилд (Миссури штат) хоорайда кара-ба-жы-нын таңымдарын тала-а-жында чазак иштер-сүртү-кү-нөргө таварышкан деп Сент-Луис хоорайда Пелти-ерин камгалаарын ком-и-

АМЫ-ТЫНЫ АЙЫЛДА

тединиң уауручугуларын бирөөн Стив Робинс СЭТА-ның корреспондентинге айткан. Ол болза кара-ба-жының эрге-чавыр-галын талаанда Пелтиерге хамаарыштыр кижанын-ныкы баштайт эвес тава-

САГЫШ-СЕТКИЛДЕ АРТКАН

Концертти кижикчилер улау наамы С.С. Монгуштуң хо-вар кыраары, М. Херте-ктер кыраары куданын аа-чылары сонугураан. Кудуга хамаарыштыр бо-дунчур бодаларын солун дамчыштыр ийердир болады. Чеди ошунда адым кизи мен, ыланган бо куданы бөлөттүгү келди. Эзи-малыг-ла боор чүвө чорду. Солун эрткен болгаш сагыш-сеткилге артып каар чорду.

Кудалар шак-ла мынчаар не-дел-даа санында эртин тур-бола, аажырас болу-дег. Чүгө дөргө — хөгул, магалыг-дыр. Чөдө ичаш-куда эртин турда, бугу чө-вөн таарыштыр тургулау, пла-нан каан, аш-чөдө аман-дыг, аш-бүрү кылдыр бөлөттүгү тыйгыр. Ол бугу — куданы көрдүгөн ша-гында эртерин, доозарын, ош эки эртерин иди-гил болган. Моон мурунда эртин тур-ган кудаларга шак-ла чалатты-рып барып турган мен. Арага хөй, хааржак-хааржа-биле болу чүвө болгай. Кын-даа талага ында болу. Чүвөнү ужу-чөвүн негөргө, чамды улау харын шорлор, оон ке-дере, арага, аш-чөдө да эк-дере болгулаар. Куданын аалчылары, оол биле кыстыг дөргө-төрдө аман э-бүлгө бөлөк-сөзүн берип тыныш турду. Организаци-брында да аай-биле тын-сып турган. Арага ишпес чы-даны эртеринге артында «чик» сагындар чорду.

АРАГА ИШПЕС ЧӨРҮК — АМЫДЫРАЛДЫҢ НЕГЕЛДЕГИ

1985 чылдың чартык чымынның түнөөдөрлүг турар хурал июль он үшкө «Мөгөн-Бүрөн» совхозка өртөр деп бригадир чарал кылган. Почта-биле откытка келген. Номчун көрүмү, комсомолчу кудаже чалаага болган. «Бо ажил үезинде» деп бөдөлдү өг-бүлө дугурушкан, баар кылдар шиттирлеп адымыс.

НЕГЕЛДЕГЕ ДҮҮШПЕС

СЭКП ТК-ның «Арага-лашкыны болгаш алко-лошкыны улаулаа талла-биле хемчегер дугаиында» док-таалын амыдалга бөстө-дир дөш ажал чөдө-дө калбарган болгаш ол талла-нып турар. Солун-сеткүлде номчун олураа, чамды чурттакчылыг чөдө-дө ара-галар чоруктар биле демисел кончук-ла шыгыны тургусту-

ДҮҮШПЕС

Кудалар шак-ла мынчаар не-дел-даа санында эртин тур-бола, аажырас болу-дег. Чүгө дөргө — хөгул, магалыг-дыр. Чөдө ичаш-куда эртин турда, бугу чө-вөн таарыштыр тургулау, пла-нан каан, аш-чөдө аман-дыг, аш-бүрү кылдыр бөлөттүгү тыйгыр. Ол бугу — куданы көрдүгөн ша-гында эртерин, доозарын, ош эки эртерин иди-гил болган. Моон мурунда эртин тур-ган кудаларга шак-ла чалатты-рып барып турган мен. Арага хөй, хааржак-хааржа-биле болу чүвө болгай. Кын-даа талага ында болу. Чүвөнү ужу-чөвүн негөргө, чамды улау харын шорлор, оон ке-дере, арага, аш-чөдө да эк-дере болгулаар. Куданын аалчылары, оол биле кыстыг дөргө-төрдө аман э-бүлгө бөлөк-сөзүн берип тыныш турду. Организаци-брында да аай-биле тын-сып турган. Арага ишпес чы-даны эртеринге артында «чик» сагындар чорду.

Ч. ИРГИТ. Мончу-Тайга район.

чоруктар бар. Ону болдурба-за чогуру. Эзиртип суксуну талон чок-сада бөрү чорук «Бай-Тал» совхозка турган. Ош түнө-линде ошол-ош бөзүн бо-луп турган. Ол — үениң не-гелдизин дүүшөс. Ош-биле кады арагалашкынын хө-ра-ага хамаарыштыр лекция-ларын, бөдөлгөдөр эвеш чо-рулап турар. Бо чептерин чыйалдыр талла-биле хөм-чегер алыр негеттин тур-рар.

О. КУЖУЕТ.

ЧУЧУК ДОРЖУЕВА

Чучук Доржуева Монгуш

Ч. ИРГИТ. Мончу-Тайга район.

чоруктар бар. Ону болдурба-за чогуру. Эзиртип суксуну талон чок-сада бөрү чорук «Бай-Тал» совхозка турган. Ош түнө-линде ошол-ош бөзүн бо-луп турган. Ол — үениң не-гелдизин дүүшөс. Ош-биле кады арагалашкынын хө-ра-ага хамаарыштыр лекция-ларын, бөдөлгөдөр эвеш чо-рулап турар. Бо чептерин чыйалдыр талла-биле хөм-чегер алыр негеттин тур-рар.

О. КУЖУЕТ.

чоруктар бар. Ону болдурба-за чогуру. Эзиртип суксуну талон чок-сада бөрү чорук «Бай-Тал» совхозка турган. Ош түнө-линде ошол-ош бөзүн бо-луп турган. Ол — үениң не-гелдизин дүүшөс. Ош-биле кады арагалашкынын хө-ра-ага хамаарыштыр лекция-ларын, бөдөлгөдөр эвеш чо-рулап турар. Бо чептерин чыйалдыр талла-биле хөм-чегер алыр негеттин тур-рар.

Ч. ИРГИТ. Мончу-Тайга район.

чоруктар бар. Ону болдурба-за чогуру. Эзиртип суксуну талон чок-сада бөрү чорук «Бай-Тал» совхозка турган. Ош түнө-линде ошол-ош бөзүн бо-луп турган. Ол — үениң не-гелдизин дүүшөс. Ош-биле кады арагалашкынын хө-ра-ага хамаарыштыр лекция-ларын, бөдөлгөдөр эвеш чо-рулап турар. Бо чептерин чыйалдыр талла-биле хөм-чегер алыр негеттин тур-рар.

О. КУЖУЕТ.

чоруктар бар. Ону болдурба-за чогуру. Эзиртип суксуну талон чок-сада бөрү чорук «Бай-Тал» совхозка турган. Ош түнө-линде ошол-ош бөзүн бо-луп турган. Ол — үениң не-гелдизин дүүшөс. Ош-биле кады арагалашкынын хө-ра-ага хамаарыштыр лекция-ларын, бөдөлгөдөр эвеш чо-рулап турар. Бо чептерин чыйалдыр талла-биле хөм-чегер алыр негеттин тур-рар.

Тыва АССР-ниң Дээди Тыва АССР-ниң Дээди Кызмат Коорай. 1985 чылдың октябрь 29.

Совелияң Президиумунун Даргазы Ч. Д. ОНДАР. Совелияң Президиумунун Секретары Н. БОЙДУ.

АРАГА ИШПЕС ЧӨРҮК — АМЫДЫРАЛДЫҢ НЕГЕЛДЕГИ 1985 чылдың чартык чымынның түнөөдөрлүг турар хурал июль он үшкө «Мөгөн-Бүрөн» совхозка өртөр деп бригадир чарал кылган. Почта-биле откытка келген. Номчун көрүмү, комсомолчу кудаже чалаага болган. «Бо ажил үезинде» деп бөдөлдү өг-бүлө дугурушкан, баар кылдар шиттирлеп адымыс.

Арагалар чорук-биле демисел күштөгөн соода, чамды кижилерин хууштен ажал-жеренге хамаарылган аракы-ла көздүрү өскөргөн. Мурунда шала чамдык ажалдан хоорду боор, чамдык биче дымзын берген чорукчу кижилерин бөзүн болады бергенин эскерип чорукчулар апарган мен. «Мөгөн-Бүрөн» совхозтун № 1 хой-бигадаа хой кыргылаа-зы моон мурунда чылдар-да 12—15 ажил хүнүнү иштинде чорукчу турган болза, бо чымын — тос ажил хүнүн дугурунда бүрүн доо-аукуп. Ажалдан шын орга-

Арагалар чорук-биле демисел күштөгөн соода, чамды кижилерин хууштен ажал-жеренге хамаарылган аракы-ла көздүрү өскөргөн. Мурунда шала чамдык ажалдан хоорду боор, чамдык биче дымзын берген чорукчу кижилерин бөзүн болады бергенин эскерип чорукчулар апарган мен. «Мөгөн-Бүрөн» совхозтун № 1 хой-бигадаа хой кыргылаа-зы моон мурунда чылдар-да 12—15 ажил хүнүнү иштинде чорукчу турган болза, бо чымын — тос ажил хүнүн дугурунда бүрүн доо-аукуп. Ажалдан шын орга-

«ОЙНАП ЧОРУУР ЧЕМПИОН БОЛУР МЕН»

Гарри Каспаровтун парлагга конференциясы

Шыдыраа талаа-биле делегей чемпиону атты А. Карпов-биле маргылдаага чаалап алган Г. Каспаров ноябрь 10-да Москвага болган парлагга конференцияга: «Ойнап чорур чемпион болур мен» деп меделеген.

Делегей чемпиону ойнаары сайыраңгайлар ужуру-луг, илалыгы маргылаалар арасында ула деп, ол демдеген. Делегей бир дугаар чер даш демиселди уюндон чен хей кижиктиркенде маргылааларга барык ойнаа-йык келди.

Бо маргылаанын соонда кезек даштайыр мен, деп делегей чемпиону даштайыр, мычтанган ол каш-ла хонгаш Люшерига (Швейцария) эгелер делегейни команда аары-биле бирге чемпиондыгына киришсе. А совет команда ол чокка-ла тергин шыраар, мычтанган оон тилегиенге бузуптур мен деп, ол айткан.

Маргылдаа эң аң салымны дугайында Каспаров мында даш: «Спортуу талаа-аа алырга, эң шынтыр-луг болган 24-кү салымны алап болгу деп. Ынчалзаа алаа Карпов чүгүле улап алыр даш салган, хайым кылы-

рындыан ойталаан болгай, мычтанган алаа демиселди байдалы ескерилген. А чогаалдыкчы талаа-биле 16-гы салымны даш деп санап болур ийик мен».

Спорттук өскө хейирлеринге мышкан, шыдыраага назы-кар ескерилген дугайында чулаалар болур деп, журналисттерин бирээзини айтканын Гарри: ийе, чүге дээр, шыдыраага база-ла даша улап куженишкен хейрек апарган, мычтанган назы-кар, күш болган шыдыраа болур снаа ужуру-дугаа апарган деп харысалаан.

Спортта үдөгөр аң чорур кижилеринге Каспаров сура-лгы койкык аратары Влади-слав Третьякты, а шыдыраага хамаарыштыр— делегей чемпионынын шунтуу, чү-вүн-даа мурунда, болуңу-дугаа баштайгы башкысы М. Бот-винникти алаан.

Бодумун тилегиенге, күжү салгалдыкча болган маргылдаа болуп турар со-вет шыдыраа школянын чедикшиин деп санап турар мен деп, Каспаров демде-ген. Улап назылы болган улап дугурулган шыдыраа-чылар боттарынын мастерст-

В. БАБКИН,
Ю. ХРОМОВ,
СЭТА-нын корр.

Бай-Тайганың Тэлиде Култура бажында «Аялга» агиткультбргада со-лун программалыг концерттери-биле ол районнуң суурларын эргип чоруп турар. Эрткен айда олар Сут-Хел районнуң суур-ларында аадап чедип, азын каш кон-церти көргүскөн. Оларнын аразында бот-тыгыныг композиторлар Б. Чүдүм-Сурунчук, Б. Чамбыттың күтүсэлери-н сүт ачкучуры ола сонургаалаан.

СЭКП-ниң Программаның чаа эдлге-зиниң телевидели болган сезд мурун-да чоңуң калба-биле тамыжын, чула-лажын көрүп турары партияг докумен-тилерин пропагандалаарыга чогаалдыкчы улап кирип эгелөөнөр.

ЧУРУКТА: Бай-Тайганың Тэлиде кал-ла Култура бажында доштамал ажаллап турар «Аялга» агиткультбрга-даның кижикчилери.

О. ОХЕМЧИКТИН ФОТОЗУ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 13-ТЕ	МОСКВАДАН
БИРТИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН	8.00 — Эртенги гимнасти-ка. 8.15 — «Коканд». Док. телефильм. 8.35; 9.35 — «И-форматика» болган санал-га техникалык түдөкчиге-ри. 9 класс. 9.05; 12.40 — «Мальчише - Кибальчише», «Жадный богач», «Бенед-жик». 9.25 — «Заходите-заходите». Док. телефильм. 9.55 — «Противостояние». Уран-чечен телефильм. 3-кү сериясы. 11.00 — Патриотчу музыкалык конкурсууну түнөө концерт. Горький хоорайында даштайыр. 11.40 — 11.45 — Металлер. 14.15 — Металлер. 14.35 — «Проверен-практикой». Док. телефильм. 14.55 — «На повестке дня». 15.20 — «Ше-вер холдар». 15.55 — Бичин оолдар хорукун концерт (Сп.Францис хоорай). 16.25 — Бугудеге стадион. 16.55 — «Частный случай в Коконо-пе». Док. фильм. 17.15 — Бугуругу музыкалык кон-церти. 17.45 — Белгород обла-стын Фрунзе атыг кол-хооунуң даргазы Социали-стик Күп-ажылды ийи да-лыр Маадыры В. Я. Горин-биле школяларын ужу-ражымын. 18.30 — Док. фильм. 18.45 — Бугун деле-гейде. 19.00 — Тайбын бол-ган аныктар. 19.35 — «А. Кудай ырлар». Кшевен дамчыдыла. 19.55 — «Про-тивостояние». Уран-чечен та-елефильм. 4-кү сериясы. 21.00 — «Уе». 21.35 — Ком-позитор Борис Райковский. Дамчыдылган О. Добро-това чорудар. 23.00 — «Вят-ские кружева». Док. теле-фильм. 23.20—23.40 — Бугун делегейде.
ИНИГИ ПРОГРАММА	18.35 — «Шынаам». Ты-мычтанган кидиң тоол-дур тылар. Дамчыдылаа Кызылда турулган чуру-ла школянын өөреникчи-лери кижир. 18.50 — Уру-ларга фильм. 19.05 — Теле-мелдер. 19.15 — «Азия та-ву». Металлер. 19.45 — Делегей байдалынын дугайы-нда беседа. 19.55 — Чарла-дар.
	МОСКВАДАН
	20.00 — «Тамчыгың уду-нар, чаштар». 20.15 — Чар-ладар. 20.20 — «В силу сложившихся обстоятельств». «Место под солнцем». 21.00 — «Уе». 21.35 — «Трасса». Уран-чечен фильм. 23.05 — 23.20 — Бичин концерт.

(Солунуң дарааында номери ноябрь 15-те үнөр).

Редактор В. С. ШАРАВИН.

МАРГЫЛДАА ДООЗУЛГАН СООНДА ШЫДЫРААГА ДЕЛЕГЕЙ ЧЕМПИОНУ Г. КАСПАРОВТУН СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЗИНГЕ ИНТЕРВЬЮЗУ

Азербайджаннын күрүне-ниң СЭР-ниң 50 чыла аттыг даштайы даштайын педаго-гика институтуну студенти-ниң, Азербайджан ЛКСМ ТК-зынын кежигүн Гарри Кас-паров — шыдыраа төгүтү-дү эң амыак делегей чемпи-ону.

Маргылдаа доозулган соон-да СЭТА-нын корреспондент-тери Г. Каспаров-биле бе-сесалашкан.

— Делегей чемпиону атты чедип алган соонда чүңү бо-луп тур силер?

— Бир-ле дугаарында — кынаагар чок өөрүшкү. Кай-гамчык: улап куженишкен-нер — мээ-даа, дуалакчы-ларымны-даа үндүргөн кү-женишкенин куруг барбай, соругдаан соруга чедип а-лыр. Меңе бузуптур турган-нарын идегенин шыаыт, каныма өөрүп турар мен, оларга шунтуула өөрүп чет-тирим.

— Маргылаанын кайы үсүндө тилең алган-дыр мен деп бузуптур берген силер?

— Эң баштай 15-ки салым соонда бол, Чогу-м анычан Карповту улап апар-дыр мен деп билип каан мен. 16-гы салымга оон ачында улап алганым-даа чадалас. Черде шалтыг тилеңтип бол-лурма бузуптур 18-ки сал-ым соонда тыылаган, 19-ку

ШКОЛА, БУДУРУЛГЕ, КҮШ-АЖЫЛ ӨӨРЕНИКЧИЛЕРНИҢ ЧАЙГЫ АЖЫЛЫ

1985 чылдың чайымында Кызыл районга барык үш күш өөреникчи алыз-бүтү күш-ажыл каттыжышканын арга-арыг бо-луктеринге, будурулге брига-даларына, күш-ажылдык болгаш дыштангылар ла-герлеринге олар амыктыг хей ажалды кылганар. Школяларын күш-ажыл каттыжышканын үшкү сэдүлүг өөреникчилерин амык-нижин түнелин ун-дүргөн. Олар нитини-биле мал чедип белекенине киришкен, 171 тонна си-генин, 173 тонна булук-бүрү-нү, 280 тонна силосту белек-теп, 213 тонна азынны са-рааттаныр. Оон азында 8900 азын баш хойну кырган, оон 18.6 тонна дүктү күрүнеге дүжажаныр. Районда өө-реникчилерин будурулге бри-гадаларына Кур-Чер, Кара-Халк ортумак школяларын «Дүжүт», «Эрстер» күш-ажылдык болгаш дыштангы-ламын лагерлерин тилекчи болган.

Кур-Чер ортумак шко-лянын «Дүжүт» будурулге бригадалык амык дүжүт чылап улаштыр башкы Александр Моштин удурун турар. Оон өөреникчилерин амык малталды. Эрткен өөрелде чылдык өөреникчилерин республика сэдүлүг чөр ча-рыгарга, ийек сарыга бо-ригаданын кежигүнери ба-за шаңгалыг черлерин а-лганар. «Тилеке» совхозтуң удуручуларын, тускай эрте-минер школяларын дет-ниң, дуалажып турар. Бо чылдын Кур-Чер ортумак школяларын өөреникчилер 210 тонна картоф-биле ажаан, 67 тонна сигенин, 120 тонна хойну кырган, 10.2 тонна дүктү күрү-неге дүжажаны. Эни азын-даа хей өөреникчилерин совхоз, ВЛКСМ райком ша-ңгалы.

Шамбалыг, Кур-Чер, Элегес-Аксынын школялар дама-аржы, А. Кунгурту ортумак школяныла дүжүлгү уча-стогу шунт чок. Бо чедип-терин үстүндө адаттыган школяларын удуручулар-ы келер өөрелде чылдык каттаптаазын алыр ужуру-луг.

Школа биле база буду-рулгелерин аразында харылаа бажымын турал-да, чамдык удуручулар ол ай-тыртын ам-ла херекке а-байгы турар. 1984 чылдың ноябрь 20-де СЭКП Тыл-а об-комунуң буюрунун докта-лы бугаар. «Сукпак», «Х Улап кура» совхозтор, Ва-жик, Сукпак ортумак шко-ляларын өөреникчилерине төмөлдө бугаар брига-да түтүп бугаар ужуру-луг.

Күш-ажыл каттыжыш-канын — школа реформыла чу-гула айтканыларын бир-нэ. Ынчангы Кызыл район-нуң школялары бо талаа-биле ам-лаа чогуур ажал-дар кылар апар.

Д. ЧЫМБА.

КАМНЫГ, ХУМАГАЛЫГ БОЛУР

Бай-Тал ортумак школянын үстүк классчыларына төгүтүп болган културалыг камгала-рыга кириж дугайында амык чула болган. Алаа хоочун башкы чоран Б. Б. Чүдүк кирип, солгун чуламын кылган. Хоочун болуңу чогаалдык амык, эрткен орунук дугайын урулгала. База сонургааткан. Уруларын со-нуугаан айттырларына ол харысалаан.

М. БАКМАА.

ЭМЧИЛЕР ЧУГААЛАШКАН

Эрэн районнуң эмчелге ажалдыкчыларына ай санмы-да семинар болган конференция эртери чалчык апарган. Эрэн районга болуп эркен эмчелерге районнуң урулар эмчиси В. Селан илеткек кылган, бичин уруларын даш-лаарыгар аарыларгы дифтерия болган улаауң дугайын чулаалан.

Аарыг кижилерин калчар ажал, хайгарарынын дугайында районнуң калдырлар аарыгар эмчир эмчиси Р. Олей саналаан. Херэженериниң учт-данызын моон солгаар-лаа энкижиди, диспансеризациян чоңуң бүрү-тү-биле эркен турарын чедип алыры эмчи Б. Эрэнчи саналында чулаалан.

А. АРТАА.

САДЫП АЛЫКЧЫЛАРГА

Кызылдың улетпүр бараанынын садымыда Москвич-2140 «Люкс» маркалыг автомашины хостуг салып турар. Оон өртө 8200 рубль. Кызыл хоорайда чурттап турар хамааталар ол машиналарны 2 чылу хуусаала чөли-биле садып ал болур. Дарааында амык бугаар немелде та-йылгыны алыр: Кызыл, Октябрьска кулукту, бажык № 29, улетпүр садым, салыг киланын кабинет № 1.

Кызылда чабас, хат кош-ка. Дүне 22 градус, хүндүс 6 градус чедир соор. Авто-оруктарга эртен шактарда туманаар, кестүрү 1000 метрден ашык. Хат кошкан. Дүне 22 градус, хүндүс 6 градус чедир соор.

Воту республикага шокур булуттар, чабас, хат кош-ка. Дүне 20—25 градус, хүндүс 4—10 градус соор.

НОВАЯ 13-ТЕ

«НАИЫРАЛ»: «Анжелика в гисе» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ученик ле-каря» 10.00, «Мужчины есть мужчины» 11.30, 13.30, «Кино-журнал: «Говорит 01» 15.00, «Утро обоченного принца» 17.00, 18.50, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Китайский синдром» 14.30, 17.00, 19.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Не ходите, лекаря, замуж» 15.00, 16.20, 17.50, 19.20 шактарда.

УЛАМ КӨРҮШТҮГ БОЛЗУН ДЭЭШ

районын моон солгаар улам чараш, чаагайгыттанган бол-зун даш, уру-түндүлдиг ажалдары — чуртталгалар-нын дуалажы.

Бо бугуң көрүшүм, чамдык чүдүдери оларын-биле кайы хаара аналгыт, болап көрөгө, хоорайыстын иштинде, декистер азы-биле чамдык черлерде кижик сагыныга арай кирикесес, халегелиг чүдүдөр кестүр боор-дур. Чинжэ, чамдык кижилерин тротуарга дүкүрүп каалы конуг-ла таарымча чок. Кижилер даштайыр са-далар чамы база ынагы бо-лгулар болгай. Оларгага ха-рын чиритим. Улап, улап ба-занын баспас-ла харын, бичин урулгар болгачок-ла ба-зылар, оон соонда бажыне кирилер. Оон-биле кады транспорт доктар черлерде

(колдуунда хууда машиналар-ны) күтүлгөн үстү бо-ла эе-кери болур. Машина элери-нин талааында оларнын тех-никтиг ажалдаанын четпес чоруп турарында эе би-челеп дамдала, ары-шесер-ге багыт салдырар болуп ту-рары ол-дур.

Хоорайда чурттага бажы-нарын ажалдаагыне ки-чөгейт кошок. Хоорайын түт кезонде чамдык бажы-нарын чугайы дүжүп кал-ган, суг агып бадар хоора-ларын уредин база бар, мычтанган чаа суу бажыны-нарын уред турар. Чамдык бажынаар көрүш чок, ыла-зында таарымча чогу конуг. Оон-биле кады чулааласан турар чүмө — бажынарын дугаары. Чамдык районнар-теринде, хей чуртталгалыг суурларда чурттага бажы-нарын дугаарлап каанын бис-тин хоорайымыстан эртык. Бажынарын дугаары бисте оларнын чамдык туржунга дүшпөс, чамдыктар орта-күндөс боор болгай. Септел-ге чоруп турган үдө көмө чугайлап каалкан болтулар. Сагынык четпес оон ийи-миңде: чүмө бар. Балкони-га хейдир шөйгөт, чуган хейтерин алаа азы, кургадып ап турар өб-бүлелер база бар болгай. Ол — хоорай чериң иштин културалыгына түт дүшпөс.

Ам Гастелло атыг паркка хамаарыштыр чулаалып кө-рейи. Хоорайымыстың парк-ын Сибирьде чараш парктар, ның бирөөн кылдыр санап турар. Ол — шынал-ла ча-раш. Сөөлүг чылдарда оон үнүжүн адыг кириңи дээр мын ораамык үчүр үнүш